

Familjerådgivningens förebyggande funktion

Kristina Broström

Den första familjerådgivningsbyrå inrättades 1951 av Stockholms stads barnavårdsnämnd. Under 1950-talet tillkom ytterligare några kommunala byråer, bl.a. i Lund och Gävle, vilka senare har övertagits av resp. landsting. I och med att staten från den 1 jan. 1961 ger statsbidrag och därmed stimulerar fler huvudmän att inrätta familjerådgivningsbyråer har varje år nya byråer tillkommit. F.n. finns det 32 byråer varav 27 arbetar enbart med familjerådgivning och 5 med både familjerådgivning och abortrådgivning. Sju av dessa har primärkommuner och de övriga landsting som huvudmän. För att erhålla statsbidrag måste en byrå ha minst två familjerådgivare anställda och därtill timanställd psykiater- och gynekologkonsult. En hel del byråer har även jurist och barnpsykiater eller barnpsykolog knuten till byrån. Några få har även psykoanalytiker som konsult. Familjerådgivningsverksamheten bedrivs fortfarande som en försöksverksamhet. Med familjerådgivning avses "rådgivning och behandling i samband med konflikt-situationer i äktenskap och familj samt upplysningsverksamhet om samlevnadsproblem. Sådan familjerådgivning må även innefatta stöd och råd-

Vad består arbetet i en familjerådgivningsbyrå av? Vem söker? Hur har familjerådgivningen i Sverige utvecklats?

Dessa frågor behandlas i nedanstående artikel av Kristina Broström, familjerådgivare i Umeå.

I artikeln redovisas också resultatet av en enkät till landets familjerådgivningsbyråer 1970 med frågor om lämplig organisation av familjerådgivningen. Av denna enkät framgick att de flesta starkt stödde en fristående placering av byrån. En sådan placering skyddar klienternas anonymitet och man undviker negativa effekter av att familjerådgivningen förknippas med sjukvård eller med socialvård.

givning åt abortsökande kvinnor". Beskrivningen hämtad ur K. K. 710/1960 om statsbidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning.

Relationen i fokus

Familjerådgivningen vänder sig till s.k. "normala" eller "friska" människor, som har problem i relationen till någon eller några andra människor. I familjerådgivning är det alltid relationen som står i fokus. De flesta söker för störningar i sin äktenskapliga relation (hit räknas också samboende). Det avgörande är att de lever i en intim relation med varandra, det kan t.ex. gälla vuxna barn i relation till föräldrar. Det utmärkande för caseworkbehandlingen i familjerådgivning är att man hjälper parterna att bearbeta destruktiva kommunikationsmönster, som har blivit fixerade, och hjälper dem att finna ett mer flexibelt och realistiskt sätt att vara och möta nya situationer, krav och ömsesidiga förväntningar. Man möter ofta relationsproblem, som har uppstått genom bristande förmåga att klara rollförändringar av olika slag. Dit hör omställningssvårigheterna som har samband med uppbrottet från ursprungsfamiljen och ungdomslivet, då ett par bestämmer sig för att leva tillsammans mer stadigvarande. Många par har inte alls eller nätt och jämnt hunnit anpassa

Efter ett föredrag vid Svenska Psykiatriska Föreningens höstmöte i Umeå 1971.

Målsättningen är att locka fram och stödja det som är positivt och friskt i en relation och hos var och en av de inblandade parterna.

Det bör påpekas att klienter vid familjerådgivningen har möjligheter att vara helt anonyma.

sig till man—hustrurollerna, när de står inför nästa förändring, att också bli föräldrar. Ytterligare en mycket kritisk omställningsperiod kommer, då barnen blir tonåringar. En annan omställning, som kan vara svår för en hemmafru, är då barnen börjar bli vuxna. De behöver inte hennes omsorger i samma utsträckning som tidigare, och hon kanske börjar fundera på ett förvärvsarbete i stället. Även andra typer av relationsproblem kan förekomma. En del av dessa kan bero på yttre påfrestningar som dålig ekonomi, trångboddhet, svåra arbetsförhållanden, isolering av olika slag. Relationsproblemet kan också höra ihop med personliga egenheter och störningar hos en eller flera familjemedlemmar. Målsättningen är att locka fram och stödja det som är positivt och friskt i en relation och hos var och en av de inblandade parterna, inte att försöka åstadkomma någon genomgripande personlighetsförändring hos någon av dem. De som söker familjerådgivning behöver hjälp att uppleva och se hur de själva fungerar och hur de bättre kan använda sina resurser för att nå fram till ökad kommunikation. Ibland leder detta till att parterna inser att de inte kan kommunicera och varför det är så. Oftast leder den insikten till separation eller skilsmässa. Man bygger hela tiden på klientens egen motivation och de viktiga besluten fattas av de sökande själva. Man ger inga direkta råd utom i sakfrågor och möjligen i akuta krissituationer, då mer aktiva hjälpinsatser kan behövas.

Vem söker?

De flesta kommer till familjerådgivningen på eget initiativ men en del har fått upplysningar om byrån och blivit motiverade att söka där av t.ex. en socialassistent, en kurator eller en läkare. Det är önskvärt att samtliga involverade parter kommer till byrån, men det är inget krav. Även då bara en part kommer, kan man ofta hjälpa den parten att hantera situationen bättre och därmed

förbättra relationerna. Allt fler kommer dock tillsammans, ofta redan till första samtalet. Värde av detta ligger bl.a. i att parterna samtidigt får presentera sina svårigheter och att man tillsammans försöker klarlägga vilka problem man har, vad man önskar för hjälp och vad man känner att man vill satsa på. Utifrån detta kan parterna sedan tillsammans med familjerådgivaren planera den fortsatta kontakten. En del väljer att även i fortsättningen komma gemensamt, andra vill komma för såväl individuella som gemensamma samtal. Även familjesamtal förekommer. Vid några byråer finns också möjlighet till gruppterapi för äkta-par-grupper. I vissa fall vill de sökande bara ha information och har inte behov av mer än ett besök. Detsamma gäller den grupp som tycker att ett orienterande eller klarläggande samtal är tillräckligt. Familjerådgivningen anlitas i stor utsträckning av allmänheten för social och juridisk information. Det bör påpekas att klienter vid familjerådgivningen har möjlighet att vara helt anonyma.

Familjerådgivningsbyrån i Umeå

Familjerådgivningsbyrån i Umeå, som jag representerar, började sin verksamhet den 1 april 1967 som en byrå av typ Ib, d.v.s. kombinerad med abortrådgivning, med placering på lasarett och med en läkare som föreståndare. Skellefteå fick en likartad byrå under 1968 för norra delen av Västerbottens län. I Umeå har verksamheten bedrivits i ganska blygsam skala beroende på att personalstyrkan har varit liten och på att vi varit låsta vid kombinationen med abortrådgivningen. Byrån är därför inte särskilt representativ för familjerådgivningen i landet. Den har f.n. en heltidsanställd familjerådgivare/kurator och två halvtidsanställda

Det framgår klart att alla fristående familjerådgivningsbyråer är nöjda och tycker att fristående placering är lämplig.

kuratorer, som tar hand om största delen av abort-rådgivningen. Vidare har byrån en psykiater som konsult för familjerådgivningsverksamheten. Ofta tar abortverksamheten överhand och alltför liten tid blir över för det rena familjerådgivningsarbetet. Eftersom vi är övertygade om att det finns behov av en betydligt utökad och på olika sätt förbättrad familjerådgivningsverksamhet i länet gick vi hösten 1970 ut med en enkät till de då existerande familjerådgivningsbyråerna i landet för att få veta vad de ansåg om lämplig placering m.m. Vi vände oss till 32 byråer och samtliga svarade men en hade ännu inte kommit i gång med sin verksamhet, varför 31 enkätsvar behandlades. Av dessa 31 hade 19 helt fristående placering, 3 fanns i anslutning till läkarhus, 2 i anslutning till socialbyrå och 7 i anslutning till lasarett, se tabell 1. I tabell 2

Tabell 1. Antal byråer av olika typer

Fristående familjerådgivning	19
Familjerådgivning i anslutning till läkarhus	3
Familjerådgivning i anslutning till socialbyrå	2
Familjerådgivningsbyrå i anslutning till lasarett	7

ser man de olika placeringarna igen. Man ser också om byrån är nöjd respektive icke nöjd med sin placering och åsikter i fråga om lämplig placering. 2 av svaren har inte räknats in i tabellen. En av enkäterna besvarades enbart i text och en byrå i anslutning till socialbyrå var både nöjd och icke nöjd med sin placering. Av de i tabellen nämnda under läkarhus/socialbyrå ligger den "icke nöjd"

i anslutning till socialbyrån. De 3 nöjda ligger i anslutning till läkarhus. Det framgår klart att alla fristående familjerådgivningsbyråer är nöjda och tycker att fristående placering är lämplig, de 4 lasarettsplacerade som inte var nöjda hade samma åsikt medan de 3 nöjda inte uttalade någon åsikt alls i princip. Frågeformuläret innehöll också en öppen fråga där skäl för åsikten skulle redovisas. När man studerar de skäl som anförts för en fristående placering finner man en genomgående trend. Det anses 1) att en fristående placering skyddar klienternas anonymitet (9 svar), 2) att en placering i anslutning till lasarett eventuellt också läkarhus gör att familjerådgivningen negativt förknippas med sjukvård, fr.a. psykisk sjukvård (23 svar) och 3) att en placering i anslutning till socialbyrå gör att familjerådgivningen negativt förknippas med socialvård, "socialfall" (8 svar). De 3 byråer som var nöjda med lasarettsplacering har nämnt fördelar som tillgång till telefonväxel, närhet till psykiater- och gynekologkonsult samt barnpsykiatrisk klinik.

Kombinerad familjerådgivning och abortrådgivning

De tillfrågade byråerna fick också svara på vad de ansåg om kombination av familjerådgivnings- och abortrådgivningsverksamhet. Resultatet syns i tabell 3. Som framgår är majoriteten av byråerna icke kombinerade familjerådgivningsbyråer. Dessa anser inte heller att verksamheterna bör kombine-

Nuvarande placering	Lasarett		Läkarhus/ socialbyrå		Fristående		Total
Åsikt	Nöjd	Icke nöjd	Nöjd	Icke nöjd	Nöjd	Icke nöjd	
Bör vara fristående		4	3	1	18		26*
Bör icke vara fristående	—	—	—	—	—	—	—
Ingen åsikt	3						3
Total	3	4	3	1	18		29*
	7		4		18		

Tabell 2. Åsikt om fristående placering hos de olika typerna av byråer

* Beträffande ytterligare två svar se texten.

Tabell 3. Åsikt om familjerådgivning i kombination med abortrådgivning

	Kombinerad familje- och abort-rådgivning	Icke kombinerad familje-rådgivning
Familjerådgivning bör ej kombineras med abortrådgivning.	1	26
Familjerådgivning bör kombineras med abortrådgivning.	3	

ras. 3 av de svar som räknats in under icke kombinerade familjerådgivningsbyråer hör organisatoriskt till kombinerade byråer men med de båda verksamheterna lokal- och personalmässigt åtskilda. Ett svar är svårtolkat och har därför inte räknats. Av de 3 byråer, som anser, att familjerådgivning bör kombineras med abortrådgivning ligger en i en litet större stad, där man har ytterligare 2 helt fristående familjerådgivningsbyråer, en i stadens och en i kyrkans regi. Den andra byrån finns vid en mindre sjukvårdscentral med litet befolkningsunderlag, den tredje är en byrå där man har ytterligare en familjerådgivningsbyrå skild från aborter i samma landsting.

I tabell 4 ser man hur stort antal anställda byråerna som regel har. Det framgår att det är ovanligt att en byrå har mindre än 3 anställda. Antalet konsulter framgår av tabell 5. Konsultantalet är bara vid en byrå mindre än 2. Utöver i tabellen inräknade har en byrå angett sig ha tillgång till konsulter vid behov, för en annan byrå skulle konsultfrågan komma att lösas inom kort. Vanligast är att man som konsult har psykiater (29), gynekolog (20), jurist (14) och psykolog/psykoanalytiker (12). Enstaka byråer har också tillgång till barnpsykolog/barnpsykiater (4), präst (3) och ekonomisk konsult (2).

Ändrad organisation

Den här undersökningen har legat till grund för en

Tabell 4. Personalstyrkan vid de olika byråerna (både 1/1 och 1/2 tj.)

		Antal byråer	
		Kombinerad familje- och abort-rådgivning	Icke kombinerad familje-rådgivning
Antal anställda föreståndare, kuratorer och sekreterare	12		1
	11		
	10		1
	9	1	
	8		1
	7	1	1
	6		1
	5		3
	4		6
	3	2	7
	2	1	3
	1		
Antal kuratorer inklusive före- ståndare som är socioonom eller motsvarande	9		1
	8		
	7		1
	6		1
	5	1	1
	4		3
	3	1	5
	2	1	8
	1	2	4

Tabell 5. Antal konsulter vid de olika byråerna

		Antal byråer	
		Kombinerad familje- och abort-rådgivning	Icke kombinerad familje-rådgivning
Antal konsulter	6		1
	5		4
	4	2	3
	3		6
	2	2	8
	1		1

framställning om ändrad organisation till sjukhusdirektionen som med tillstyrkan överlämnat den till sjukvårdsstyrelsen. Vid sammanträde i sjukvårdsstyrelsen i juni 1971, föranledde den här framställningen "ingen åtgärd f.n." Trots detta är det vår förhoppning att snarast möjligt få till stånd en familjerådgivningsbyrå av helt fristående karaktär och skild från aborter, alternativt en byrå med placering vid den planerade hälsovårdscentralen i Umeå. En helt fristående placering torde vara att föredra, placering vid hälsovårdscentral kan bara accepteras om byrån kan få en relativt diskret placering och inte behöver ha något direkt samband med de rent medicinska verksamheterna vid vårdcentralen utan i stället får samröre med mer förebyggande verksamheter som t.ex. mödravårdscentral, barnavårdscentral, barnpsykologisk rådgivningsverksamhet. En familjerådgivningsbyrå med lämplig, neutral placering, tillräcklig personalstyrka och goda resurser i övrigt skulle kunna verka i förebyggande syfte på ett helt annat sätt än nu. Byrån skulle då kunna göra reklam för sig, nå ut och bli känd på ett sätt som gör att människor söker sig dit i tid, innan relationsproblemen har blivit av alltför allvarlig karaktär. Det är viktigt att familjerådgivningen utformas så att den underlättar och stimulerar hjälpsökande på ett så tidigt stadium som möjligt, innan behov av sjukvård, speciellt psykisk sjukvård, och socialvård har uppkommit. I ett glesbygdslän med långa avstånd är det också en viktig fråga hur man bäst når ut till ytterområdena. F.n. kommer bara ett fåtal sökande från Västerbottens inland. Filialmottagningar någon dag per vecka i t.ex. Vilhelmina och Lycksele vore en tänkbar lösning. Man har goda erfarenheter av sådana arrangemang i andra landsting. Det har visat sig vara mycket viktigt att avståndet till familjerådgivningsbyrån inte är alltför stor. Som exempel kan nämnas familjerådgivningsbyrån i Huddinge, som vid sin start för drygt ett år sedan fick ta emot ett stort uppdämt behov. Detta märktes tydligt trots att byrån inte gjode reklam för sig före starten. När Huddingebyrån startade minskade till en början antalet sökande vid Solnabyrån, som redan tidigare betjänade Stockholms län. Efter en tid var dock antalet

sökande där lika stort som vid Huddingebyråns start.

Förebyggande verksamhet

Familjerådgivningen är redan nu en förebyggande verksamhet men till önskemålen för framtiden hör bl.a. ökade resurser för att kunna arbeta ännu mer utåtriktat och förebyggande. Vid några byråer har äktenskapskurser anordnats men de når bara ett fåtal. Studiebesök på familjerådgivningsbyrån av olika grupper studerande, föredrag om verksamheten i skolor av olika slag och hos föreningar o.s.v. förekommer i ganska stor utsträckning. Men den angelägna frågan är hur man ska nå människor med samlevnadssvårigheter innan dessa fixerats för mycket. Samarbetet med andra institutioner och i vilka former detta ska ske blir då en viktig fråga. Familjerådgivningsbyråerna är alltför fåtaliga och måste betjäna stora områden, vilket försvårar samarbetet med olika institutioner. Med ökade resurser skulle familjerådgivningen kunna fungera som konsult vid t.ex. mödravårdscentraler, barnavårdscentraler, daghem, socialbyråer o.s.v. Viktigt är också att familjerådgivare får möjlighet att komma in i skolorna och medverka i undervisning om samlevnadsfrågor i samband med t.ex. barnavårdsundervisning och preventivmedels- och sexualupplysning. Undervisningen kunde kombineras med studiebesök på familjerådgivningsbyrån. Eleverna skulle på ett tidigt stadium bli medvetna om samlevnadsproblem och möjligheter att komma till rätta med dem. Informationen kunde följas upp vid ett eller flera tillfällen för dem som fortsätter sin utbildning efter grundskolan. Barnfamiljer skulle kunna nås igen vid mödravårds- och barnavårdscentraler och senare igen i t.ex. föräldraföreningar i skolorna. Till sist vill jag peka på ytterligare en uppgift av förebyggande karaktär för familjerådgivarna, nämligen ett mer aktivt deltagande i samhällsplaneringen.

LITTERATUR:

- Kjällerström, Ingrid*, "Att sätta relationen i fokus." Socionomen 11/71
Marnell, Barbro, "Att lösa kriser". Hertha 3/1971.